

ეტიმოლოგიური ძიებანი: კაცი, ადამიანი

ETYMOLOGICAL RESEARCH:
k'aci (MAN), *adamiani* (HUMAN)

მარინე ივანიშვილი

Marine Ivanishvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ქართველური ენები, ეტიმოლოგია,
ტიპოლოგია

Keywords: Kartvelian Languages; Etymology; Typology

-იან (ქონების გამომხატველი სუფიქსი ქართულში) მიღებულია -იან მანარმოებლისგან, რომლის ფუნქცია ძველ ქართულში უნდა ყოფილიყო, აღენიშნა წარმომავლობა ვინმესგან, აქედან შემდეგ უნდა განვითარებულიყო გაგება კუთვნილებისა და ვისიმე მიმდევრობისა: ქრისტ-იან-ი, მაჰმად-იან-ი და სხვ. (შანიძე 1953, 1976).

ადამიან-ი, ადამის შთამომავალი, გონიერი არსება.

ძვ. ქართ. ადამ-იან-ი (A-1105, 83v – აბულაძე, 1973: 2) და ადამ-იან-ი (A-162, 15v – სარჯველაძე, 1995: 1). ნაწარმოებია საკუთარი სახელისგან ადამ-იან-ი სუფიქსით. ძვ. ქართულში ამ მნიშვნელობით ჩვეულებრივია კაცი.

კაც-ი „ადამიანი; მამაკაცი“ წერილობით ფიქსირებულია V საუკუნიდან და საერთოქართველური წარმომავლობისაა:

ქართ. კაც- კაც-ი „კაცი; ქმარი“ : მეგრ. კორ- კორ-ი „კაცი; ქმარი“ : ლაზ. კორ- კორ-ი „კაცი; ქმარი“; კორ-ონ-ი კორ-ი „კაცური კაცი“ : სვან. ჭაშ-/ჭშ- ჭაშ „ქმარი“; ჭაშ-დაქ/ლე-ჭშ-გრ-ი „საქმრო“ ფარდობის საფუძველზე საერთოქართველური ფუძეენის დონისთვის აღდგენილია არქეტიპი *კაც,- (ჩიქობავა 1938; Климов 1964; ფენრიხი, სარჯველაძე 2000; Fähnrich 2007; ქურდიანი 2007; ჩუხუა 2008; გიგინეიშვილი 2016).

ნაშრომში განხილული იქნება დასახელებულ ცნებათა გაგებასთან დაკავშირებული საკითხები და ტიპოლოგიური პარალელები სხვადასხვა ენიდან.

ლიტერატურა:

აბულაძე, ილ. (1973). ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი.

გიგინეიშვილი, ბ. (2016). ქართული ენის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი.

სარჯველაძე, ზ. (1995). ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი.

ფენრიხი, ჰ., სარჯველაძე, ზ. (2000). ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი.

ქურდიანი, მ. (2007). იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების საფუძვლები, თსუ, თბილისი.

- შანიძე, აკ. (1953, 1976).** ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისი.
- ჩიქობავა, არნ. (1938).** ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, ტფილისი.
- ჩუხუა, მ. (2008).** იბერიულ-იჩქერიულ ენათა შედარებითი გრამატიკა, თსუ, თბილისი.
- Климов, Г. (1964).** Этимологический словарь картвельских языков. М.
- Fähnrich, H. (2007).** Kartwelisches Etymologisches Wörterbuch, Brill, Leiden, Boston.

-ian (possesive suffix in Georgian) is derived from the marker *-ean*, the function of which in the Old Georgian should have been to indicate the origin from someone from which the understanding of possession and succession should have developed: *krist'-ian-i* (Christian), *mahmad-ian-i* (Muslim), etc. (Shanidze 1953, 1976).

adamian-i (human), a descendant of Adam, a rational being.

Old Geo. *adam-ean-i* (A-1105, 83v – Abuladze, 1973: 2) and *adam-ian-i* (A-162, 15v – Sarjveladze, 1995: 1). It is derived from the proper name Adam with the suffix *-ean/-ian*. In the Old Georgian, *k'aci* (man) is common in this sense.

k'ac-i, “human; man” has been recorded since the 5th century. It is of common Kartvelian origin.

Based on the correspondence Geo. *k'ac-* *k'ac-i* “man; husband”: Megr. *k'oč-* *k'oč-i* “man; husband” : Laz. *k'oč-* *k'oč-i* “man; husband”; *k'oč-on-i* *k'oč-i* “manly (real) man” : Svan. *č'äš-* / *č'š-* *č'äš* “husband”; *č'äš-jak/le-* *č'š-g-r-i* “fiancé” for the common Kartvelian level **k'ac₁-* archetype is reconstructed (Chikobava 1938; Klimov 1964; Fähnrich, Sarjveladze 2000; Fähnrich 2007; Kurdiani 2007; Chukhua 2008; Gigineishvili 2016).

Issues related to the understanding of the named concepts and typological parallels from different languages will be discussed in the paper.

References:

- Abuladze, I. (1973).** dzveli kartuli enis leksikoni. [Dictionary of the Old Georgian Language], Tbilisi.
- Chikobava, Arn. (1938).** chanur-megrul-kartuli shedarebiti leksikoni. [Chan-Megrelian-Georgian Comparative Dictionary], Tbilisi.
- Chukhua, M. (2008).** iberiul-ichkeriul enata shedarebiti gramatika. [Comparative Grammar of the Iberian-Ichcheric Languages], Tbilisi.
- Fähnrich, H. (2007).** kartwelisches Etymologisches Wörterbuch, Brill, Leiden, Boston.
- Fähnrich, H., Sarjveladze, Z. (2000).** kartvelur enata etimologiuri leksikoni. [Etymological Dictionary of the Kartvelian Languages], Tbilisi.
- Gigineishvili, B. (2016).** kartuli enis istoriul-etimologiuri leksikoni. [Historical-Etymological Dictionary of the Georgian Language], Tbilisi.
- Климов, Г. (1964).** Этимологический словарь картвельских языков. М.
- Kurdiani, M. (2007).** iberiul-kavkasiuri enatmetsnierebis sapudzvlebi. [Foundations of Iberian-Caucasian Linguistics], Tbilisi.
- Sarjveladze, Z. (1995).** dzveli kartuli enis leksikoni. [Dictionary of the Old Georgian Language], Tbilisi.
- Shanidze, A. (1953, 1976).** kartuli enis gramatikis sapudzvlebi. [Basis of the Grammar of the Georgian Language], Tbilisi.